

dig keresztnevükkel kapcsolatosan: „Pesta nagyuram, Jóska nagyuram“. A régi időkben, ha nem *válakoztak el*, vagyis családközösségben éltek, a férj bátyja parancsolt is a menyecskének, bár ebből gyakran baj lett. Szentistvánon is nagyuram-nak nevezi az asszony a férje bátyját, öccsét pedig *kisuram*-nak. Kövesden a *kisuram* elnevezés nem használatos.

A férj az asszonyt tegezi, az pedig *kend*-nek szólítja az urát, vagy *ember*-ét. A „férj“, „feleség“ elnevezéseket egyáltalán nem használják. Újabban az asszony magázza az urát, sőt már tegezi is.

szigeti Györffy István.

Kecskemét és Kecskeszárás.

(Észrevételek *Pais Dezső* „Kecskemét“ cikkére).

E folyóirat ezévi első számában „*Kecskemét*“ címen, *Pais Dezső* „Mégegyszer Kecskemét“ című cikkekéskémből kifolyólag (*N. és Ny. 1929.*), e helynevünk megfejtésével és eközben általánosságban is, az én, helynevekre irányuló munkásságommal foglalkozik, a hagyományos „grammatici certant“ hangján.

Engedje meg, hogy a számomra általa kegyesen kiszabott „észrevételek“ formájában hozzászólhassak.

Előbb a személyi részhez.

Ha azt gondolja, hogy a „fiatal nyelvtudóson“ őt értettem, kijelentem, hogy legtávolabbról sem. Fenti cikkekéskémben idevonatkozólag körülbelül ezeket írtam, s most utólag látom, kár volt azokat a szerkesztőnek, a szubjektivitásokat magától értetődőleg lehetőleg kerülni akarván, beleegyezésemmel kihagyni:

„*P. D.* az élen jár helynévbúvárló tudósaink között. Amit e téren tudok, annak felét az ő logikusan átgondolt és szabatosan fölépített cikkeiből tanultam.¹ Nevét folyóiratunkban (a *F.* és *E.*-ben) mindig tisztelettel említettem (említem ezentúl is), de elhallgattam akkor, ha olyan magyarázatára hivatkoztam, mely szerény megállapításom szerint nem helyes. (Alább egy-kettőt megemlítek.) Sokat tanultam tehát tőle, persze más jeleseinktől is, de nyelvészeti *iskolázottságot* és *módszert* nem tudtam, mert nem is tudhattam, óvatosságot pedig részben nem is akartam“.

„Önkritikám“ követelésére ezeket:

Én, mint cikkekéskémben mondtam, a *F.* és *E.*-be írogatok „úgy ahogyan tudok“ (t. i. helynévmagyarázatokat). Mikor az indulóban

¹ A helynevek iránt való érdeklődésem azonban korábbi, mint *Pais* nyelvtudományi munkássága. Ezek gyűjtésére már 1903-ban felhívtam a vidéki múzeumok vezetőinek figyelmét egy nyári kurzus-előadásban (*I. Népr. Ért. 1903.*).

lévő *N. és Ny.* szerkesztője odaszánt „Kecskemét“ válaszcikkemet elkérte tőlem, ezzel adtam át: *A N. és Ny.*, címe szerint, bár nem kimondottan, egyben „nyelvtudományi“, de talán a *M. Ny.*-nél is „közérdekebb“ nyelvészeti folyóirat is, nem úgy, mint a *F. és E.* A közléshez tehát csak akkor járulok hozzá, ha cikkemet nyelv tudós szakértő, szigorú kritika után arra megfelelőnek találja. Ha bármi komolyabb kifogása lesz ellene, visszakérem.

Erre *Bibó István* i. t. szerkesztő barátomtól 1928. IX. 4.-én a következő levelet kaptam: „Óhajod szerint átolvastattam a Kecskemét cikket egy nyelv tudóssal. *Nyelvi tekintetben semmi kifogása ellene . . .* stb., arra kérünk tehát, többitd meg az Alföldre vonatkozó helynévkutatásaid számát, hogy már az első füzetben más is megjelenhessen“.

Így kerültem e folyóiratba s adtam át továbbiként „Ködszállás, Domahida, Tomaj“ című cikkeskémemet, mellyel úgy látszik „ráhibáztam“ a helyes nyomra (l. *Nyelvtud. Közl. 46. k., R. Nagy L.: „Toman“*), mert *Pais* ezt, (talán éppen ezért?) nem kifogásolta (*M. Ny. XXV, 80*), hanem csupán *Kecskemét-et*.²

Hogy az én bizonyító módszerem mennyire fogyatékos, nagyon jól tudom. Ne is várja tőlem *Mellich János tanítványa*, hogy olyan legyen, mint a céhbéli nyelvészeké. Hiszen akkor én is az volnék, ami sajnos nem vagyok.

Azt is jól tudom, hogy cikkeskéim nincsenek megtömve azzal a bizonyító anyaggal, amivel a helynévkutató nyelv tudósoké. Ne higye azonban *Pais*, hogy cikkeit ebből a szempontból is nem tanulmányozgatom, s hogy munkamódjába nem látok bele, ha példaként követni nem is tudom.

Hogy a *kényszerű rövidsége*, és a *mi táborunkra* való tekintetekből a *könnyedségre*, s a *megérthetésre* való, akár helyes, akár helytelen törekvésem, sok és sokféle, többek közt a módszeres nyelvészkedés matematikaszerű levezetése szempontjából jogosan kifogásolható hibának a szülőoka, azt is látom, sőt készséggel megengedem.

De kettőt semmi szín alatt meg nem engedek. Az egyik az, hogy „gyors és mutató eredmények“-re törekszem és „befejezett igazságok nyújtását hirdetem“, a másik pedig, „hogy veszedelmes munkát végzek, mert a tájékozatlanok közt, téves nézeteket terjesztek“.

Az elsőre: Részben szerény írásaimban, de még inkább élőszóval számtalanszor kijelentettem, hogy nem törekszem eredményekre, még kevésbé befejezett (!) igazságokra. Az én magyarázó próbál-

² Irtam egy cikket („*Örmény, Örményes*“) *Mellich János* i. t. barátom és szerkesztésben munkatársa *Pais Dezső* felszólítására, a *M. Ny.* Szinnyei-émlékfüzetébe is. Ide se ajánkoztam tehát! *Melich* nek is megírtam, hogyha nem felel meg, hagyja ki, vagy töröljön belőle tetszése szerint. A cikk szedését *Paistól* kaptam meg, s minthogy semmi törítés, vagy javítás nem volt benne, talán joggal hittem, hogy dolgozatom mégis megütötte a minimális mértéket. De jóllehet így ítélem meg, mégse kopogtattam be hozzájuk többé, hagyván a szűkös teret érdemes és hivatásos nyelv tudósoknak.

gatásaim, fölmerülő meglátásaim, v. ötleteim, jórészben arra vannak szánva, hogy — amennyiben érdemesek — hozzáértő nyelvész (az a félreértett „fiatal nyelvész“) csinálja meg nálamnál jobban, s amikor eredménye, v. ú. n. igazsága megvan, mondja el azt nekünk geográfusoknak is kivonatosan és érthető formában. Szóval tanítson, hogy mi is taníthassunk. Én majd akkor „e nem mindig hálás szereptől (mint e mostani eset is mutatja) szívesen visszavonulok“. Hogy a fiatal tudós feladatát és kiképzését teljesen én akarnám megszabni, mosolyogni való.

Még azt is meg szoktam tenni, hogy olyan gondolataimat is közreadom, amiket igazolni nem tudok, abban a hitben, hogy valaki bármilyen szempontból hasznukat veheti. Sok, látszólag meg nem indokolt, levegőben lógó *közbeszúrásom* innen származik. Másszóval mint mondtam, sokszor készakarva nem vagyok óvatos és nem zárok be minden ajtót magam után, mint ahogyan a szigorú, módszeres nyelvész teszi, s ahogyan tennie kötelessége is. Ehhez azonban egy kis *bátorság* is kell, az t. i., amelyik nem aggódik a *presztizsért!* Néha nyelvészek előtt közismert dolgokat is beleiktatok, tanító célzattal.

Aki szerény cikkecskéimet olvassa, nyomban megállapíthatja, hogy komolyabb nyelvi dolgokba nem ártom bele magamat, mert azokhoz nem értek. Hogy, különösen korábbi magyarázataimban vannak tévedések, helytelen kiindulások és bizonyítások stb., magam is tudom. Ilyenek, úgy látom, még nyelvészek munkáiban is vannak. Egyszóval nem *nyelvi* szakcikkeket írok egy *földrajzi* folyóiratba, s aki ezeket mégis ilyen szemmel nézi és ilyen mértékkel méri, az vagy fontoskodik, vagy tévesen mérlegel. Én — amennyiben lehetséges — *konkrét esetekkel* kapcsolatos jóindulatú figyelmeztetést és hibáimra való rámutatást kértem volna a túlsó oldalról, s azokat illőképpen megköszöntem és követtem is volna.

A másik vádon pedig több okból akár fel is indulhatnék és ilyen hangon utasíthatnám vissza. De nem teszem, mert nem haragszom. Engedje meg azonban *Pais*, hogy ezt az egy szemrehányását csakugyan tudománya tekintélyét féltő „fiatalabb“ temperamentumának tudhassam be. Meg aztán ha neheztelnék is, tudós magasságból hangzó végső szava mégiscsak lecsillapít, amikor azt mondja, hogy bizonyos kívánalmak szemmeltartása mellett, tiszteletreméltó érdeklődéssel és terjedelmes anyagi tudással e tudományágnak még hasznos szolgálatokat tehetek.

Hogy pedig kik „veszedelmesek“ e téreken, kifelé a külföld felé és befelé a magyar iskola felé — mindkét felé akaratlanul — arra nyelvtudós vezéreink, köztük *Pais* is a maguk folyóiratában és csekélységem is a mienkben (*F. és E.*), többszörösen rámutattunk.

Erről se szólok többet, mert ki kellene fejtenem azt is, miért ér többet az a szerintem „korszerű“ táplálék, amit én bármilyen gyarló eszközökkel és modorban *a mi közönségünknek* nyújtani tudok, annál,

ami egyáltalán nincs, vagy annál, ami van, de nyilván nem kívánatos.³

Térjünk át most *Kecskemét* nevére. Néhány, nem nyelvészeti észrevételt bátorkodok rá tenni. Nem választ írok tehát, hanem hosszabb-rövidebb, néha terjengősnek látszó, s kitérésekkel tüzdelt megjegyzéseket, melyek azonban hozzákapcsolódnak *Pais* egyik v. másik állításához, s egy-egy új adat, sőt talán gondolat, mégis lesz bennük.

Pais azt mondja, hogy nevünk előtagja csak akkor lehetne *személynév*, ha a XIV. sz. előtti időből Kecskeméttel, v. „közvetlen környékével“ kapcsolatban egy *Kecske* nevű embert említenének. De két mondatnál lejjebb még ezt is visszavonja, mondván, hogyha „mégannyi *Kecske* sz. nevet tudnánk is kimutatni helyneveinkben, kétségbe vonom, hogy ezekkel, mint analógiákkal akárcsak valószínűsíthetnők is azt, hogy Kecskemét elnevezésénél egy *Kecske* nevű személy játszott szerepet“.

De kérдем, milyen logika már most az, amelyik pár sorral odább, *ugyancsak ilyen analógiákkal* próbálja bizonyítani a maga igazát! (L. lentebb.)

Szóval a *Kecske* itt köznév. Az utótagról, a *met*, *med*-ről megállapítja, hogy az a. m. *meddő*, talajra vonatkoztatva pedig azt mondja, bár tárgyi igazolása nem kielégítő, hogy kiszáradt talaj, vagyis „egy *Kecskemed*, azaz *Kecseszárász*, *Kecseszárász medre*, *Kecseszárász ere* vált *Kecskemét* nevévé“.

A név létrejöttét tehát — ha jól értem — így kell elképzelnünk: volt egy *Kecskeér* (vagy *Kecske* „ér“ nélkül?, mert az ilyen névadás ritkaság, sőt *Melich* szerint „az átmenet itt előbb személynév“, *M. Ny. XX, 43*), amikor ez az ér kiszáradt, *Pais* szerint *meddővé* vált, eltűnt, lett belőle *Kecskemed*, s ezzel együtt — legalább úgy látom — eltűnt a szóból az ér is, mert különben így kellene kezdődnie: *Kecske + ér + med*-je s ebből aztán *Kecskeérméd*, majd valahogyan *Kecskemed*, ha ugyan nem inkább *Kecskérméd*. Lehet azonban, hogy helytelenül látok, s talán „tárgyilag“ másképpen képzelendő el. Itt természetesen több eset is lehetséges, de ezeket nem nekem kell „valószínűsíteniem“.

Mivel úgy látom *Pais* szerint kellett itt lenni egy *Kecskeér*-nek, föl kell vetnem azt a kérdést, volt-e hát csakugyan? Mert *Pais* ezt *egyenesen* nem veti fel, hanem így ír: „*tárgyi alapként* hivatkozhatunk arra, hogy a város nyugati részén ott volt a *Déllő* mocsár, amelyet csak 1835-ben csapoltak le“ (31). Vagyis úgy látom, felteszi,

³ A geográfusok tudják, hogy a *F.* és *E.* programjának kitűzésében és tulajdonos-szerkesztője megértéséből annak következetes végrehajtásában nekem mennyi részem van. Hogy a helynevek dolgát én kapcsoltam ebbe bele (nemcsak az én magyarázatásaimat értem), azt is mindenki tudja. Ez talán, ha jó úton halad, még érdemnek is elkönnyelhető. De *ismétlem*, nincs szükségem rá. *Egyáltalán* nincs rá szükségem. Tessék ezt végre *egyszermindenkorra* tudomásul venni *Pais Dezsőnek*.

hogy ahol mocsár, v. tó volt, ott ér is lehetett, az ér aztán kiszáradt stb. Hogy volt-e hát itt *ilyen nevű* ér, vagy sem, arra amint látjuk, egyenes választ nem kapunk. Én azt mondom, ha lett volna, bold. *Hornyik*, a város benszülött, alapos, öreg monográfusa is tudott volna róla. Kecskeméti tudós barátaim, akikkel ezt a helyszínén is megbeszéltem, azt mondják, hogy nem volt, csupán egy ásott árok készült ott. De ha nincs, *Pais* majd talál máshol, igaz, hogy nem a „közvetlen környezetben“, hanem, ha nekem is szabad kisázkodnom, egy merész bakugrással a messze Dunavölgyben.

A kecskeméti ereknek tudjuk megvan a maguk neve, de a *névadó Kecskeére* véletlenül nem maradt fent köztük, holott a körülötte lévő (t. i. a *Déllő* körül lévő) „Homok“ neve most is él, mert ez, a város legelső említése táján előrenyomuló „Homok“ (*Csödör homoka*) duzzaszthatta és nyomhatta kelet felé az apró szikes tavat, a *Déllőt*, amilyen tó jóformán *minden* kunsági faluban volt, v. van.⁴

Tárgyi bökkenő ezenfelül még az is, hogy ez az eltűnt ér *Pais* elgondolása szerint derekabb ér lehetett, miként a hasonló „tárgyi és képzeletbeli indító okokra visszamenő“ kunszentmiklósi *Bakér* és a kalocsavidéki *Kecskemed*, meg pár sorral fentebb a karcagi *Üneri* és *Csikeri* is; amelyek, a kecske-állatnév származtatásra bizonyítónak ideszóllíthatnak.

Arról van itt ugyanis szó, hogy a Dömsöd—Kalocsa közti 80—100 km. hosszú folyás, a mai *Kígyós* északi része „lehetett“(!) *Pais* szerint *Bakér*, vagyis *Kecskebakér* (erről lentebb), déli vége meg *Kecskemed* (korábban tehát az is Kecskeér?), mert hiszen itt van *Kiskecskemégy* pusztja.⁵ Vagyis — így szól az okoskodás — ha *Kiskecskemégy* egy kiszáradt Kecskeérről kapta nevét, arról kellett kapnia *Kecskemét* városának is.

Ez a logika azonban szintén *tárgyi* betegségben szenved, mert a *med-száraz* elmélet azt kívánja, hogy ez a kiskecskemégyi *Kecskemed* kiszáradt ér legyen. Sajnos nincs így, mert az most is ott folydogál Kiskecskemégyen, régebben, a szabályozások előtt, méginkább „folyt“(!) A másik baj meg az, hogy nem *Kecskemégy*-nek hívják, hanem *Malomér*-nek. Dehát Istenem!, miért ne hívhatták volna régebben *Kecskemégy*-nek? Csak *Bátly* nem tudja, hogy ilyen tárgyi „associatív műveletek“ is vannak! Erre azonban a történet alaposan rációfol, mert *ezt* a folyást, már a *tatárjárás előtt Malomörén*-nek, később *Malomér*-nek hívták (*Ortvay, Csánki*). A közeli Ordason is van *Malomér (Pesty, Hn. kézirat)*. A fentebbi *Malomér* tőszomszédjában említik ugyancsak 1239-ből a *Vizesfenyér* nevű árkot is. De talán az lehet, hogy nem is erről a pusztán átfolyó érről van szó, hanem

⁴ Ez — szerintem — nem *Csödör ló homoka*, hanem *Csider > Csidör* nevű ember (!) homoka, pld. *Arany*, — *Alpár*, — *Ugule* stb. *homoka* (l. F. és E. 1923. 49). Hogy a Kecskemét mai határterületén lévő ősi telepek közt mennyi a *személynév* — *helynév* és *milyen kevés a másféle*, arra l. *Hornyik* posztumusz munkáját: „Kecskemét város gazd. fejl. története“ 1927. Ezt úgy látszik *Pais* nem ismeri.

⁵ *Ferenczy*: Pest Pilis és Solt . . . névtára szerint (1844): „*Kiskecskemét* 46 l.

egy másik, egy piciny *Kecskemégy* tűnhetett el ilyen „sárvizes területen“. Fő az, hogy el kellett tűnnie!

Most térjünk vissza az otthagytott három „állatneves“ érré.

Adjuk fel először a kérdést, vajjon Kecskébakér-e a *Bakér*? (Ez Dömsöd alatt a Dunából jön ki és *nem megfordítva*, mert ezen keresztül szokta régebben a Duna fölkeresni Kunszentmiklóst). Mi azt mondjuk, aligha, mert „közvetlen környékén“ (pld. Dömsödon és Lacházán is) törzsökös családnév a *Bak* (nem tévesztendő össze az u.-ottani Baky-val), amit, kun területről lévén szó, joggal tarthatunk törökből lett sz. névnek. (*M. Ny. XVII. 211, XXV, 86, Karácsonyi és Németh Gy.* Az előbbi a sz. névről, az utóbbi csak a török *bog* szóról).⁶ Hogy az alföldi *erek* megnevezésében mennyi a sz. név, arra özönével hozhatnánk fel példát. Mégis lemondunk róla, mert *Pais* kijelentése szerint alkalmasint hiába hoznánk fel. Ha pedig valaki arra gondolna, hogy a nevet a *bakhát*-tal (Kiskunságban hosszú homokdomb), mint topográfiai lehetőséggel vesse össze, lebeszelném róla. Különben Szegeden is van *Bak-tó*, ma *Battó*. (V. ö. az értelem elhomályosulásához, hogy u.-ott volt *Balaki-tó* is, a török *balak* szóból, ill. sz. névből, s lett belőle *Ballagi-tó*. *Reizner: „Szeged tört.“*).

A közeli Mindszenten van *Baks* és *Tege* (*N. és Ny. 1929, 235*). Vajjon nem személynevek ezek?

Kalocsa mellett, ahol *Pais Kecskemégy* eret keres, találjuk *Bakháza* községet. Ez már nyilván *Bak* nevű embernek a háza. Volt is ott egy *Bak* nevű család (*Csánki III, 360*), sőt a szomszédos Fajszon ma is van *Bakmáté* dülő (*Pesty i. m.*).

Milyen egyszerű és természetes volna pld. azt mondani, hogy a felszegi-kalotaszegi *Bakszeg* (Bikal) és *Bakmező* (Valkó) dülők a bakkecskéről kapták nevüket, nemkülönben a kalotaszentkirályi *Bakverem* is. (*Jankó: „Kalotaszeg“* stb.) Szentkirályon azonban van *Bak Tamás pataka* is (v. ö. ehhez 1428: *Vaspéterpataka*, Ród, Kolozs m. *Csánki III, 398*). Ez azonban már kétségtelenül személyneves képzés. *Csánki*-ban aztán azt olvassuk, hogy 1482-ben Szentkirályon egy *Bak Tamás* nevű jobbágyot vesznek oklevélbe. Ki kételkedik már most, hogy a mondott pataknévben nem az ő neve maradt fenn, vagy hogy az ottani *Bakverem* is nem a *Bak* patakkal kapcsolatos, sőt a bikali *Bakszeg* és valkói *Bakmező* se *Bak* sz. névből alakult? (V. ö. ehhez: Mártonföldén belül, *Bakpéterföldre* és *Bakföldre* prédiuumokat, Nógrád m., *Csánki*).

Ha a *Bak*-ról származó ősi aradi *Baky* család másik falujából *Bagd*-ból *Bogda*, *Bakszeg*-ből meg *Bogszeg* lett (l. ehhez: *M. Ny. 1927, 570*) épúgy *Bakálló*-ból lehetett a győr—csikvándi *Bogálló* toállás is.

⁶ Máshol (*F. és E. 1930*) írok pár sort arról, hogy a Jászságban van egy *Irgocs patak*, ill. rét. A régiségben volt Komáromban egy *Erkece rét*. (*Czinár*). A Bodroghközben van *Erkece tó*. Azt mondom, hogy ezek talán (?) sz. nevek, s a török *erkeç*, *erkeç* = bak, vezér, család fő névből vannak. Az oszmáni *bog* (magyarban: *bok*, *bak*) is = vezető, úr, parancsnok. Mivel *Boc* sz. neveink és ebből helyneveink vannak (*Bog + lár*) ezért emlegettem a kunsági *Teke* = *kecske* dülőneveket is. (l. lentebb is).

(*Pesty i. m. V. ö.* ehhez: *Allószeg és Kőkénesálló, Csallóköz, Ortvay*).

Vajjon nem jogosan keressük-e ezekben is az annyira elterjedt *Bak* személynévet? *Pesty*-ben (i. m.) pld. azt olvassuk, hogy a szatmári Kishodoson csaknem az egész falu *Bak* nevet visel.

Legyen elég ebből ennyi! A *kategorikus* kijelentésekkel azonban, épúgy mint a hamar föltételezésekkel, a *helynév-nyelvészkedés tekintélye érdekében* tanácsos óvatosabban élni, mert egy kis utánanézés hamarosan felborítja őket.

Szerintem a karcagi *Üneri* se feltétlenül *ünő + ere, üszőere. Bika-ér* (de nem *Bikaeri, Bikaere!*) van ugyan Jászdósán (*Pesty: i. m.*; u.-ott *Kecskés folyó, Jenőn meg Kecskés halom*), de v. ö. ehhez *Érbuga*, vizes hely Karcagon, ami nyilvánvalóan *Ér + Buga*, vagyis az *Ér* mellett fekvő *Buga*, amikor *Buga = (török) bika*, feltehetőleg sz. név. Az *Üneri*-ről csak ennyit: Az *ünő* tudjuk török szó, s talán éppen ezért, a régiségben gyakori sz. név. A szabolcsi *Inezakala* előtagjában az *Ine* megmondottan az (*Karácsonyi: „Magyar nemz.“ II, 31*), s az *Ünövejszád (Okl. Sz., a ? felesleges)* névben is alkalmasint az (= *Ünövejsze*).

Az ugyanottani *Csikeri*-re is állhat ez. *Csik* az Alföldön közönséges sz. név. *Csikos ér* persze számtalan helyen van, így Karcagon is. Hogy ebből lehetséges, *Csikere, Csikere* (v. *Csikér* is) nem akarjuk mindenáron tagadni, csak példát kérünk rá, különösen mikor bizonyítani akarunk vele, nem pedig kijelentéseket! Mert ezek a jelenkori példák érnek ám annyit, mint valamely névnek a történeti forrásmunka-mutatókból összegereblyélt és boglyákba rakott alakváltozatai, amennyiben itt nemcsak hangtudományi kérdésekről van szó. Mi azt mondjuk, hogy a helynévadás gyakorlata ez: *Ludas, Hattyas, Batonyás, Darvas tó* stb., *Kárászos, Békás, Nádalyos, Kigyós ér* stb., de *Juhid, Disznód, Kabola, Ökör-ér* stb. Ha pld. Komárom—Csallóközben, ahol pedig ugyancsak bőven volt ér, ilyen dülős és vízneveket találok: *Gadócs, Harcsa, Készeg, Pozsár* stb., nem szimatolok nyomban halakat bennük, mert tudom, hogy e neveket az ottani *Koppány* nemzetség tagjai (ágai) viselték, s azok ma is járatos nemesi nevek ott.

De van még egy másik meggondolás is. A kun Alföldön *élő* szó a *zsiger*, a levágott marha, juh, tüdeje, szíve, veséje stb. Ennek ott *dzsiger, dsiger* alakja is használatos. A *M. Ny. XXI. 61.* lapján azt írja egyik jeles turkológusunk, hogy az aradi *Csiger* patak a török *džiker = tüdő*, máj szóból magyarázható. (Ez a *Csiger* azonban nem *hódoltság* *oszmánli* maradék, mert már 1331-ben így hívják. *Márki: „Arad m. tört.“ I. 226.* Nem sokkal későbbi a monori *Zsiger* puszta se. *Csánki. Csiger*-patak a csallóközi Sikabony mellett is van.) Én ezzel kapcsolatban egy *Vesepatak*-ra hívtam fel a figyelmet, *F. és E. 1925, 125.* (Egy *Máj*-patak Bárs-Tajna mellett van.) Azt hiszem már most, nem lehetetlen, hogy az alföldi *Csikér, Csiger, Csikéria* patak és helyneveinkben is jogosan kereshetjük ezt a szót. (Tisza-

földváron és Úrin pld. *Zsiger*, Szalkszentmártonban *Csigér*, Ptrügön *Cseger* stb.)

De legyen elég ebből is ennyi, igazolására annak, hogy ezek a megjegyzések, v. „észrevételek“ *Kecskemét* nevének magyarázatában, s ezen belül a *kecske* köznév „valószínűsítéséhez“ is, olyan kritikus elme részéről mint *Pais*, legalább is figyelembe veendőek.

Most engedjen meg egy kis kitérést, a „*kecske*“ jogán. Egyszer *Úrgeteg* című cikkében is „kiöntötte az ürgét“ (*M. Ny. XIII. 231*), egy dülönév, *Úrgetag*, s talán az oláh *Orgyetyeak* befolyása alatt *Úrgetag*-nak magyarázván e bihari falu nevét. Erről azt is írja, hogy régi adata nincs róla, mert a név *Csánki*-ban nem fordul elő. A lényeg az, hogy *Úrgeteg* aligha lehetett valaha is *Úrgetag*, mert már 1341-ben, egy osztozkodás alkalmából *Wrgeteg*, *Vrgeteg*-nek írják, a *tag* pedig *ilyen értelemben* tudtommal nem régi szó. (*L. F. és E. 1925, 61 Pais* neve említése nélkül!) Hogy *Úrge* közönséges parasztnév, (*Úrge Ignác* ismert magyar hittérítő, l. *Szinnyei*: „Magyar Irók“) s ehhez a *tag* nagyon jól illik pld. *Pais-tag*, *Bátky-dülő*, viszont az *ürgé*-hez, *görény*-hez stb. kevésbé, arról nem is szoltunk ott.

Lentebb még egy másik ilyenforma példánk lesz (a több közül), de nem azért, hogy vele *Pais* érdemeit kisebbítsük, vagy a magunk hibáit így mentegessük, hanem azért, hogy rámutassunk arra, hogy a „salto mortale“ és hasonló megtisztelő jelzők osztogatásával is talán óvatosabban kellene bánnia. (*L. ehhez: 1263: vallis Egurmeugh*).

Jóval nehezebb helyzet elé állít bennünket *Pais*, nevünk utótagjának, a rejtélyes *med*-nek és származékainak magyarázatával. Alaktani oldaláról bizonyára rendben van a kérdés, (de ennek megítélésére nem vagyok illetékes), a jelentéstan felé azonban úgy látom még bővebb kifejtést kíván, *tárgyi* tekintetben pedig, amire *Pais* akkora súlyt vet, a dolog természeténél fogva, mindkettőnknek bajos a pro v. kontra bizonyítás. Mert a kérdésnek ez a része, csupán csak *egyszerű fogalmazásban feltéve is*, akörül forog, vannak-e, vagy sajnos voltak-e azokon a helyeken, ahol ilyen *med*-es nevek fönmaradtak, olyan vizek, még pedig csaknem kivétel nélkül erek, v. patakok, amelyek időszakonként, de méginkább véglegesen kiszáradtak, *med*-ek lettek, föltéve, hogy a *med* ezt jelenti, vagy nincsenek és nem is voltak. Ki tud erre *minden esetben* megnyugtató választ adni? Vagy merjük-e azt állítani, hogy ezek az egyes topográfiai tények, mert tulajdonképpen ilyenekről van szó, meg vannak-e már vizsgálva *bizonyító erejük mértéke* tekintetében annyira, mint az egyes szavak, hangtörténeti, alaktani stb. tekintetben megvannak? Megesne, ha ilyen könnyű volna a dolog, s ha az emberi településeknek, a föld birtokbavételének, tehát a helynevek létrejöttének kezdeteibe is, a *Pais* kinyitotta, hívogató pítvaron keresztül be lehetne látni.

Hogy „engem se értsen félre“ előre bocsátom, hogy idevonatkozó, *szintén laza észrevételeim* tehát csak részben vonatkoznak az ő

megállapításaira. Egy részük olyan, amire későbbi behatóbb kutatásnak kellene választ adnia.

Pais ennek a *med*-nek minden oldalról való megvallatására fordítja erejét (*M. Ny. XXV.* „meddő“). Kiásván a homályból, azt állapítja meg, hogy a *med* és ejtésváltozatai (*méd, met, megy, mét, méd, mégy*) egy régi alapszavunk, s jelentése a. m. száraz. A *meddő* (*medő*), *medüs* (*medës, medös, medves*) és *mede* pedig ebből alakult képzős származékok.

Közülök ma csak a *meddő* él országszerte emberről, állatról, de mint *vizrajzi, v. topográfiai terminus* — úgy látszik — *egyikük sem*, mert különben aligha mulasztotta volna el fölemlítésüket. Ez a hiány — legalább nekünk — feltűnő jelenség! (Erről még alább is!).

A felhozott példák szerint (*Med* 6, *Meddő* 1, *Medves* 1 v. 2, *Medes* 3, *Mede* 1), e szók víznévvel és vizekkel *kapcsolatosan* is előfordulnak *a régiségben* „száraz, asszú (holt) mederre, vizekre vonatkoztatva“.

Mindenekelőtt kirekesztem innen a *holt* jelzõt, mert ez a szinonimnak látszó *haló*-val és *halovány*-nyal együtt (a két utóbbi főnév), úgy látszik mást jelentett és jelent. Lásd ehhez: „Halovány“ *F. és E. 1924, 45* és *1925, 121.* Ebben kikeltem a szláv „morotva“ műszóként való használata ellen, s azt látom eredménnyel. Cikkecskémben megemlítettem, hogy a zalai *Hóttó* is talán *Hóttó* és nem *Hóttó* (*Halastó*), amint *Pais* magyarázza (*M. Ny. VII, 167*); de nevét — figyelemből — itt is elhallgattam. V. ö. ehhez talán mostani cikkében: *1384 Fintaholtudunaya* (36). Ez a *Finta* ad alkalmat egy újabb megjegyzésre. *Finta* itt alkalmasint még *Pais* szerint is sz. név (*M. Ny. VII, 359*). Ezt pedig azért idézem ide (39), hogy *Pais* legyen kegyes elolvasni *Ollós + ág* és *Kecske + ága* című cikkecskémet (*F. és E. 1929*) és vesse össze a *M. Ny. IX. évf.*-ban megjelent *Ság* cikkével, ahol a *Fintó*-ról (*Csánki*: Hunyad m.) a *ság* keresése közben megfeledezett, amiből aztán néminemű botlások származtak.

Hogy a föltételezett *ság = Schack = erdő* minél több helynevünkben igazolható legyen [pld. *Ölyves + ság* (*Hefty—Téglás* adata után), *Szarvas + ság, Ölyves + ág* és *Szarvas + ág* helyett], éppen olyan, vagy még olyanabb „fórrás“ utánanézési és önkényes olvasati hibák történtek, aminőket most olyan élesen szememre hány.⁷

Röviden és illő szerényen benne vannak ezek cikkecskémben, de újra neve említése nélkül, pedig ezt már azután írtam, mikor *Kecskemétről* adott magyarázatomat nálamnál kevésbé tapintatosan tette szóvá a *M. Ny.*-ben.

A *med*-hez visszatérve, az tehát a. m. száraz v. asszú. Úgy látszik főnév és melléknév egyszerre, mert *Kecskeméd = Kecskeszáraz*, viszont *Medviz = Száraz víz* (*M. Ny. XXV. 356*). Ez az utóbbi adat azonban szerinte nem megbízható. Utótagja alkalmasint *vez* (l. u.-ott

⁷ Hogy az *Index*-ek nem mindig megbízhatók, azt *újabbán!* én is tudom, sőt sajnos azt is, hogy néha még az oklevélközlések se azok. De régebben *Pais* is vigan citálgatott belőlük.

Medvezi család, amit nem említ. De szerepelt később ott egy *Medvei* (!) család is „Somogy m. monogr.“). Egy *Megyviz* rét Garamkissallón is van (Áll. nyomda 1:36.000-es földmív. térképe a Népr. Múz.-ban), de ez *nem száraz* rét, aminél a *Medvez*-et, *Medviz*-et se lehet *meddő-víz*-nek magyarázni.

Nem tartja megbízhatónak a beregi *Medvigy*-t se. De ez vésszedelmesen *közel esik* a kölcei *Medves Rakottyá*-hoz! Még közelebb a makkosjánosi *Medvés*-hez ugyancsak a Szernye mocsár mellett és a Kovaszói *Medvéshegy*-hez. (Mellette *Kanfertő*. Áll. nyomda 1:36.000-es földmív. térképlapjai). Ezek azonban, mint alább látni fogjuk, mind síksági, moesaras vidéken fekszenek, vagyis szintén *nem szárazak*. A beregi adathoz l. talán a *Medvogya* vízgyűjtő árkot (*Kogutowicz*: „Dunántúl és a Kisalföld“, 193) és *Medvigye* pusztát u.-ott, a felsősomogyi Pusztakovácsi-Fajsz mellett, vagyis Somogyvár környékén. Mivel pedig u.-itt feküdt egy *Megh*, amit *Pais* nem hisz el nekem, hanem azt mondja, hogy az *Mács* lehetett (37), azt állítom, hogy e kettőnek (t. i. a pataknak-pusztának és *Megh*-nek) mégis van valami köze egymáshoz, de mindenesetre inkább, mint *Mács*-nak *Meg*-hez.

Felhasználhatnám ezt az alkalmat arra is, hogy rámutassak milyen pontosan nézett utánna ebben az esetben *Pais* az azonosításnak, de nem teszem.

Meddő. Hogy a *Meddeu Seunche*-ben — mely úgy látszik a *med* elmélet főtámasza, s talán az *ötlet* megindítója — az előtag *meddő*, vagyis *száraz*, azt *Pais Ortway*-ből veszi, ahol ez áll:

„Ez a Selmec vizének egy időszaki mellékvize = *Meddő* v. *Száraz Selmec*“.

Ez látszatra nagyon tetszetős. De tárgyilag elhagyjuk-e ezt minden indokolás nélkül *Ortway*-nak s utánna *Pais*-nak, aki a többi *med*-ek esetében olyan buzgón keresi a kívánatos tárgyi, t. i. vízrajzi-topográfiai bizonyítékokat, itt azonban nem? Higyjük el, hiszen itt is lehetett ilyen patak. (Erről a lehetőségről lentebb is szólunk.) Azonban legyen szabad föltennünk azt a kérdést, hogy *meddő* jelzőt viselő patakot (ha a *meddő* itt csakugyan az), *miért csak egyetlen-egyet* (szerinte ugyan „egyik kétségtelent“) tudunk felmutatni, *még pedig Selmec mellől*, holott egy-egy időszakosan nedves v. száraz patakocska igen csak mindenütt akadt és akad, s mikor a „*meddő*“ ma is országszerte élő szó? Nincs pld.: *Meddőkörös*, *Meddőtúr* (esetleg *Meddöstúr*) stb., vagy legalább nem említi meg őket, ellenben pld. van *Szárazputaka* tetszés szerinti számban, van *Száraztó* is (Komárom-Csallóköz), aztán *Száraz Gerence*, *Szuhamecsénica* stb. (*Szár* v. *száraz*, *Strömpl* szerint megfelel az *aszó*-nak. „Helyneveink vízrajzi szókincse“. Knyomat, Bpest, 1930. *Szárpatak* van Torna mellett. Vize a mészkőben elapad). Ha a *meddő* ilyen vízrajzi vonatkozásban, *akármilyen úton* (ez a pont igen fontos más, ilyen vidéken lévő hely-

neveink tekintetében is), már 1266-ban eljutott *Selmecig*, az arra mutat, hogy elterjedt szó lehetett magyar vidékeken is!

Hogy a *Seunche*, *Sewenche*-t miért kérdőjeleztem meg „több mint balladai homályossággal“, (most már legalább tudom, hogy ilyen homályosság is van; eddig csak a „pithiai gőzkör“-ről hallottam, *M. Ny. XXIII. 595*), annak az az egyszerű magyarázata, mert azt gondoltam és írtam, hogy az talán *Szöncse*, *Szevéncs*-nek olvasandó, amiben semmi égbekiáltó tudatlanság nincs, s az talán nem *Selmec*. Hogy majd az lesz, mégpedig a *Selmec* szláv *Stavnica* nevének egyik magyar elváltozása, igazán nem tudhattam. Különben bizonyos célból megpróbáltam ezt a patakot az oklevél alapján megtalálni, de nem sikerült. Ember legyen, aki okleveleink leírásából ilyen feladatokat ma meg tud oldani. A vasi *Medus* leírása is zavaros. A *Pesty*-ben közölt berencsfalusi *Medzi potoky* azonban lehet esetleg a *Megepotoka*.

Méd. A Velencei-tó mellett volt 1298-ban *terra Meed*. Ezt én *sz. névnek* tartottam, *Pais* pedig, kellő kioktatásom után, értelmező jelzőt tételezve fel, *Méd nevű földet* lát benne. Vagyis — ha jól értem — ez a *Méd* szerinte *med* volt, mert vegyük tudomásul, víz mellett, posványos (?) stb., később persze kiszáradt területen feküdt (*M. Ny. XXV. 350*). Nohát vízben itt hajdan még inkább nem volt hiány (1838-ban még a Duna is, hogy úgy mondjuk, feljött ide, s a tó terjedelmesebb volt, mint ma, mert hiszen éppen ezt a részét csapolták le úgyahogy, s itt van egyetlen zsilipje is. (Képét l. *Ifjúság és Élet* 7. 221). Mindenki tudja ezt, s a jó öreg *Lipszky* és a *Pallas Lexicon* térképeit (!), felesleges e végből citálgatni. Szóval volt hát minek kiszáradni!

Bennünket azonban és talán mást is, ismét inkább az érdekel, miért nincs ebből az egymagára álló *med*-ből az országban több, mégpedig nemcsak valamiféle *Tómed* v. *Körösmed*, *Tiszamed* stb., hanem ezeknél sokkal kisebb *med*, mondjuk egy dülönév?⁸

Mivel ebben az esetben már — s ezt merjük állítani — nem *érfenek*-ről, hanem egy terjedelmesebb *földdarab*-ról van szó, mindenestre nagyobb szolgálatot tenne „*med*—*asszú*—*száraz*“ elméletének, ha, mint *Kecskeméd*-del tette, legalább néhány *ilyen* v. *hasonló jelentésű, tárgyi természetű* hely v. dülönévet közölne. Ezt a „*módszer*“ is megkívánja. Ideirok helyette mindkettőből (t. i. *asszú* és *száraz*) kettőt-kettőt: *Aszúdülő* Pápasalamonon, *Aszók* Pogrányon (*Nyr. 27, 328.*, ill. 29, 279. Az utóbbi olyanforma, mint a Középtisza vidékén a *Kadarcok*, *Millerék*, *Matyok*, t. i. erek), *Nagyszáraz*, dülő Sonkádton t. i. száraz, homokos hely (*Pesty i. m.*) (értelmező szerkezetben *Eszteró szárazza* Kölcсэн: *F. és Alsóbikk szárazza* és *Estánné szárazza* Tiszakóródon *Nyr. 26. 287, 286*) és *Szárazd*, falu Tolnában. Ez az utóbbi —

⁸ Ehhez a velencei *Méd*-hez *tárgyi alapon* a közeli székesfehérvári *Kecskemét*-et próbálta térszak magyarázni (*M. Ny. XXVI*), de kimutattam (u. o.) hogy tévesen.

legalább ma — egy kis domboldalon fekszik, de talán a többiek sincsenek közelebbi vonatkozásban vízzel. *Lágy* és *Lágyas*, *Kemény* és *Keményes* (az előbbieket *nedves* jelentésben) dülőneveink is bőven van (Torontál-Zichyfalván *Kemény* és *Puharétek* is vannak), *Dög*, *Holt*, *Haló*, *Halovány*, *Morotva*, *Fenek*, *Szikály*, *Allat* (mosoni Duna), *Szakadék*, *Vakér* stb. is van, csak *Med* nincs. Ezek még hozzá *közszavak* is egyben! *Ilyen egyetlenegy Med-et kérek Pais-tól!*

A tolnai Szárazd régi neve (Csánki: 1292 körül) *Egenzaraz* volt. *Egen* itt alkalmasint sz. név (l. *Egenfölde*, Zala m. és *M. Ny.* 1914, 81), de tudjuk, hogy *Száraz* is élő családnév. Tessék itt igazságot tenni! A nevet, képzése szerint, talán összevethetjük a bihari *Botkeménye* falu nevével, de ahol *Kemény* ismét lehet sz. név, mert u. o. (*Karácsonyi i. m.* I. 222) *Keményfok* pusztát említenek s ebben az összetételben a *Kemény* bizonyára vizet jelent, tehát *Kemény* nevű emberről elnevezett eret. Viszont az *Okl. Sz.*-ban „kút“ címszó alatt említett *Chegokutkemene*, *via*-nak van mondva.

É kis kerülő után, amit tetszés szerint lehetne tágitani, térjünk vissza a velencei *Méd*-hez, mert — legalább én! — igazolni tartozom, miért hittem a „terra“ jelzésen felül személynévnek. (*Pais*-nak elég hogy víz mellett fordul elő, tehát nem lehet más, mint *meddő*). Ezt felelem rá:

Vasban és nem messze tőle Zalában volt 1387, ill. 1334-ben egy-egy *Metnek*. (Az adatok Csánki-ban). *Métnek* pusztát találunk itt ma, a két megye szélén, a ref. vallású, tehát tiszta magyar *Gödörháza* mellett.

Sajnos, ez a *Gödörháza* is, akaratom ellenére kitérésre kényszerít. *Pais* szerint a *gödör* itt talán annyi lenne, mint *árok*. Szerintem nem bizonyos, mert lehet *sz. név* is. „*Chycuragathu*“ című cikkekemben (*F. és E.* 1924, 48) azt mondtam, hogy e névben a török *čukur* = *gödör* szó van bent, s ebből lett *Csukur*, *Csukar*, *Csukár* pozsonyi személy-helyneveink. *Pais Csukar*-jával szemben egy megjegyzést tettem, amit nem értvén meg, azt mondja, hogy: „ez is egyike a *Bátky* gondolatmenetében észlelhető rejtélyeknek“. Így jár, aki spórol a papirossal, mint én. A gúny nélkül való célzás odairányult, hogy könnyű a nyelvtudósoknak, ők gazdag tárházukból minden alaktani nehézségre előrántanak egy-egy kádenciát (most legújabbán a kontamináció segít ki sok kátyúból), de próbálná azt meg egy laikus!

Azt gondoltam tehát, hogyha *Métnek* (*Miétnek*) nem valami szláv szó (teszem azt talán *Medník*, erdőnév Drávántúl, *Hunfalvy*: „Magyarország“ II, 426, de ebből a végén is talán *Mennik* lenne); lehet esetleg olyan képzés, mint *Szolnok*, *Bakolnok* stb. Éppen ezen a vidéken — úgy látom, ha jól látom — sok van az ilyenekből, s még magam is próbáltam ráhibázni (*F. és E.* 1928. 212), mert, egyebet nem mondva, megháborított az, hogy éppen Göcsejből, egy nagyon elterjedt derék néplapunkban kézzelfoghatóan hamis névmagyará-

zatot olvastam. (V. ö. ehhez *Barátnok* család, Fejér m. *Csánki III. 361*, mely esetleg *Barak* + *nok*-ból lett *F.* és *E. 1926 Barak*.) A feltételezett *Mét*, *Méd* jelentését, ill. megfelelő sz. nevét persze nem tudtam, most se tudom, ill. nem akarok mindenáron találni (de egy ilyen *Pais*-esetre majd legközelebb rámutatok), s lehet hogy egész kiindulásom téves.⁹

Ezzel a *Méd*-del együtt az is megfordult a fejemben, hogy talán melléje sorakozik a tolnai *Mede*, *Medee* (*Pais* szerint *Medé*, *Medej!* *M. Ny. 354*, ma *Medina* is). Ezért sem kapcsoltam össze a velencei *Méd*-et *Kecskemét*-tel, *Kecskemégy*-gyel.

Ha *Pais* azt mondja, hogy a tolnai *Mede*, *Medé* = meddő, s ezt azzal támogatja meg, hogy „mégpedig a Sárvíz mentén (sőt nagyon is a mentén) fekszik Sártornya társaságában, *olyan távolságra a Dunától, mint a Kalocsa-környéki Mégyek*“,¹⁰ akkor erre én is azt felelem, hogy „itt is több a bizonyíték, mint kellene“, mert mindig több volt ezen a tájékon a víz, mint amennyire szükség volt. Ha azonban tudom, hogy *Medő* nevű emberek az Árpádkorban is voltak s *Mede* család ma is él Gömörben, abszolút magyar faluban (*Nyr. 27. 48 és 527*), miért ne mondhatnám most utólag, hogy ez a tolnai *Mede*, lehet, (esetleg a *meddő*-ból alakult) személy-helynév.

De hadd szerezzem meg én is *Pais* példájára ezt a *geográfiai szempontot* egy másik adattal. Apatin—Kula között is volt egy *Erdőmeg* (*Csánki*). Ezt korábban is tudtam, de nem használtam fel, mert utótagját *meg*-nek (*megé*-nek) gondoltam. Mivel azonban sohasem írták *meug*-nak, *mug*-nak, amint *Pais* szerint *kellene írni* (l. *Meg* + *tó*, 35), hanem ugyanúgy, mint a kalocsai *Meg*-eket és *Kecskemeg*-et, ezennel felbátorodok és azt mondom, hogy ez is lehet *med*, *mégy*, különösen ha arra gondolok, hogy az általam talált bihari *Székmegy*, vagyis *Pais* szerint *Székszárász*, mint mondja *topográfiai* *lag* is igen jól odailleső helynév. Víz itt is volt bőven, tehát *med* is alakulhatott, mert a *főérv* mindig ez.

Megfordult a fejemben ugyanakkor az udvarhelyi *Küsmöd* (Lipszky: *Kismed*, *Kismöd*, oláhu *Medzser mike*, *Medesér* pedig *Medzseru*, *Windisch*, „*Geographie*“ etc. Pressburg 1790; a két faluról lentebb még szó lesz), sőt az ismeretlen fekvésű *Irméd* is.¹¹

Med. Ha kapóra jött *Székmegy* adatomat elfogadta *Pais*, el kell fogadnia *Papmegy*-et is (Dalmad, Hont m. *Pesty: i. m.*). Ez azonban

⁹ Nem hozom fel támogatásul a borsodi *Medsa* falunevet (Csánki), mely esetleg lehetne *Med* + *sa*. Nemcsak azért, mert később *Mekcha*-nak van írva (*Meksa* v. *Mekcsa* ?), mert l. ugyan pld. *Báittelke*, később *Báktelke* (Bács, Csánki), hanem azért is, mert esetleg a tót *medza* szó lehet benne. Nem a pozsony—csallóközi *Meikere* (*Ortway*) patakot se, mely a *Nagyító*-ból szakad ki, s mely talán így bontható fel *Met* + *k* + *ere*.

¹⁰ Ez a „kis geográfia“ úgy nézem bizonyítani akar valamit. Később majd hivatkozunk rá, amikor t. i. semmit se bizonyít. Ennél a notis est derisui térképjétéknél mindenesetre többet érne, ha a pesti Sárköz adatai mellé a tolnai Sárközből mutatna fel néhány analógiát. De úgy látszik nem tud.

¹¹ *Irmédi Molnár* tanársegéd úr szíves közlése szerint a Háromszékben dülönév, de a mondott helyen nem találok.

sajnos nem nagyon *med*-es hely, mert, *magasabb* dombvidéken fekvő *tölgyerdő*. Ugyanott a *Paphegy* gabonatermő dülő. Ha pedig nem fogadja el, akkor jobb híjján alkalmasint vissza kell térni az ő *med* ötlete helyébe az én *megye* ötletemhez, melynek *megy*-gyé rövidülését „elméletileg fel lehet tenni, csakhogy elméleti lehetőség és megfogható valóság közt igen nagy a távolság“, mondja *Pais*.

E dülőnév kapcsán most megpróbálom „valóságosabban“ megmagyarázni a *megyé*-t, mellyel talán már azért se állt szóba, mert, s ebben az én fogalmazásom is hibás lehet, csupáncsak a *határvonalat*, *szél*-t stb. látta benne, s nem *egy darab földet, dülőt is*, amelyre ez a topográfiai megnevezés épügy átkerülhetett, mint a *vármegye* esetében.

Tudjuk, hogy az egyes birtokosok földdarabjait, barázdákkal, élősövényvel, mesgyékkal „elmegyézik“, „elmegyésítik“ (Adász—Tevel, *Pesty*: i. m.). Ezek a barázdák aztán tulajdonosaikról is, a megyét alkotó növényekről is, neveztetnek el (pld. *Tövis megye, Cseresnyés megye*, Alásony, *Pesty*), s a dülőket is szerintük nevezik meg, pld. *Büdösmegyei* dülő a büdös fűről (Alásony). Innen már csak egy lépés, hogy a dülőre vagy tagra is átvitessék ez a név. A szentgáli *Som megye*, a mórchidai *Hosszú megye* (*Pesty*) stb. már világosan megmondott dülő és nem megye. Ipolyszécsénkén, tehát ugyancsak Hontban, egy szántódülőt *megyék*-nek neveznek (*Pesty*), vagyis azt, ahol a *megyék* vannak. Olyan képzetbeli alkotás ez, mint a fentebb említett „Aszók“ vagy Hontban a „Homokok“ (sok helyen), vagy „Kövecsek“ (Felsőtúr, *Pesty*) stb.

Pap megyé-ből már most — több okból — lehet *Pap megye* (s ezt *Pais* se vitatja), sőt szerintem még, esetleg „értelmi“ okokból *Pap mégye* is.

Kóró megye dülőnév van Túrterebesen (Ugocsa, *Pesty*). Hogy ez se feltétlenül *Kórószáraza*, szerintem valószínű. *Kórógy vize* van ugyan (s ezt *Pais*: „*Magyar Anonymus*“-ában a *kóró*-ból származtatja), de viszont tudjuk azt is, hogy *Kóró, Kóré* (török szó) közönséges családnév nálunk.

Hogy a *megyé*-ből esetleg (!) lehet *mégy*, arra talán példa ez a dunamelléki adat: *Cége* szavunknak tudjuk van *széggye* változata is. Bátmonostoron, vagyis a kalocsai *Mégy*-ek körzetében 1348-ban egy halastavat *Scege*-nek hívtak (*Zichy Okm.-tár mut.* 398). Ez lehet Szegye, Széggye, esetleg *Széggye*. Az itteni Sárközbe eső Fajszon meg egy vizes rétnek a neve *Széggy* (*Pesty*, l. ehhez: 1211: *locus Zegge*, a szomszédban, *Kovács*: „*Index*“). Alig hinnénk, hogy ez más lenne, mint a *szegye, széggye*. (*Herman Ottó* könyvében, *Takáts S.* cikkében, „*Gazdaságtört. Szemle*“ IV. 441 és „*Czuczor—Fogarasi*-ban *szegye* alak is van! A *széggy* talán olyan nyúlás, mint a *birc, bérc* (*börc*), *birc, bérc*. V. ö. ehhez a ponthoz talán *Nyr.* 58. 127: *dél, dél* és *M. Ny.* X. 117. és *M. Ny.* XXI. 110: *Pete, Pét*, újabban *Böd, Béd*).

Ugyanezt a halfogó szerszámot látjuk mi — amíg valaki az ellenkezőjét nem igazolja — a kiscsallóközi *Zege* (1360), ma *Szögye* falu nevében is. (Ez *Szögyé*-nek is van írva, de legtöbbször *Szögye*).

A halászszerszám — helynévképzésre, akár helyes, akár helytelen kapcsolatokkal (pld. *Vész és Szák*), már *Herman Ottó* rámutatott („Halászat könyve“ I, 27), s én is közöltem egy-két ilyen adatot Csallóközből (*F. és E. 1923. 24*). *Pais* idevonatkozó, újnak tetsző tanítása tehát (26) éppen nem új.

Van azonban *Pais* szerint a *mégy* mintájára egy másik magyarázat is, amit azonban „a helynévkutatás újabb irányának talán megfelelő fiatalos fantáziával“ természetesen nekem kell elgondolnom t. i., hogy ez a *megyi*-ből (*tehén-, juh-, disznó megye*) származhatott, mint „tréfás színezetű helynév“ (38). Azt hiszem az *ilyen szellemeskedés* nem illik hozzánk. Én hozzám semmiesetre se.¹²

Ha *Kecskemét* = *Kecskeszáraza*, akkor *Homok-, Alsó-, Sár- és Nagymégy* = *Homok stb. száraza*. Ez egy kicsit különösen hangzik, bár *Szárazföveny* nevű mocsár volt (*Kovács*: „Index“, homok és föveny azonban nem szinonima), s így *Fövenyszáraza* is lehet. (*Szárazaszo* és *Asszúaszó* szerintem nem volna találó analógia).

Értelmesebb összetétel lenne, ha azt mondanánk, hogy lehetséges ilyen képzés: *Homokér-* v. *Homokvíz száraza*. *Homokvíz*-zel találkozunk a régiségben (*Okl. Sz.*), *Homokér* pedig van Kunhegyesen (*Pesty i. m.*), vagyis olyan ér, amelyik a „Homok“-ból jön, mellette folyik stb. (L. ehhez egy cikkekémet: „Homok, Homokok“ *F. és E. 1930*). Ennek aztán lehet. — ha úgy tetszik — *mégy*-je.

Pais ezt a próbát a kalocsai *Mégy*-ekkel nem csinálta meg, hanem ebben az esetben is egészen feleslegesen bizonyítgatja, hogy ilyen sárvizes vidéken beállhattak időnként víztopográfiai változások, tehát — ha jól értem — keletkezhettek itt akárhány száraz fenék, v. *mégy*.

Megjegyezzük, hogy *Mégyeink* a Duna és Órjegek közti aránylag magas, szigetszerű háton ülnek. Messze környék legmagasabb pontja a kiskeckemégyi *Halom*. A *mégy*-eknek való vidék tőlük délre esik! A fentebb adott „kis geográfia“ tanítása szerint tehát *itt* kellene egymást hátalniok. Sajnos azonban nincsenek, pedig emberi telep is volt itt bőven már akkor, sőt még korábban is, mikor a *mégy Pais* szerint nagyon *forgandós* szó volt.

¹² Hogy az olvasó is tudja, mit jelent ez a *minden ok nélkül* előrángatott *megye*, melyet *Pais* 16 sorban tárgyal, s nemcsak *Szinnyei* Tsz.-ből, hanem *Herman Ottó* könyvének három helyéről is szükségesnek lát idézni, ezennel ideiktatom: „*Még, mög, megye, megyi* = a tehénnek hátulja, fara, stb. (*Szinnyei*). „*Megye* = a. tehén, juh, disznó vülvája“ (*Herman*). E hivatkozások után ezt kérdezi: „Esetleg erre gondol *Bátly*, amikor azt írja, hogy a „*megy*-ből *mégy* talán értelmi okból lett?“ Megnyugtathatom i. t. uramöcsémet, hogy, bár *Herman* könyvét én is ösmerem, de erre a szavára, s annak ilyen értelmezésére egyáltalán nem gondoltam. Annyi helynevet minden bizonnyal ösmerek mint ő, de ebbe a körbe tartozót t. i. *Kecskéfara*. stb. csak egyetlenegyét Zalából (*Csánki III, 28, Okl. Sz. 1052 lapon*), annak előtagja azonban nem állatnév. (Németben ez a helynévadás úgy látszik gyakoribb. L. pld. *Hessische Blätter f. Volkskunde 1929, 34: Feurnamenforschung“* etc.).

Szerintem azonban — mult és jelen példák szerint — sokkal valószínűbb, hogy az a *Mégy* „névescsmósodás“ (erre a jelenségre én korábban rámutattam, mint *Pais*) úgy állott elő, hogy volt egy *Mégy* nevű telep (mindegy most, hogy a név milyen eredetű), s ebből az anyatelepből kisebb új telepek rajzottak ki, amelyek aztán az anyatelep nevét vitték tovább, s később a *homok*, *sár* stb. megkülönböztető jelzőt kapták (t. i. a „Homokon“, a „Sár“ mellett stb.). Éppen szomszédos velük *Drágszél*.¹³ Ennek leányai: *Kis- és Újdrágszél* pusztá, v. u.-ott *Öregtény* és *Kistény*, *Öregcsertő*, *Kiscsertő* stb.

Medes. A *med*-nél világosabbnak látszik a *medes* alak helynévi használata. A nevekhez tartozó patakok keresgélése, mint mondtuk, a dolog természeténél fogva hálátlan feladat és alig igazolható eredménnyel kecsegtet. Imé egy példa: *Medesér*. *Pais* ezt mondja róla: „Nyilvánvalóan ugyancsak víznév volt „Medzsér“ s ennek bizonyításául hivatkozik *Orbán B.* topográfiai adataira (*M. Ny. i. h. 350*). Ha azonban *Pesty* részletes községleírását vesszük elő, ebben ezt olvashatjuk: „Nevének eredetét nem is gondolhatjuk“. A falubeliek e vallomása persze nem sokat mond, de valamit mégis. Legalább annyit, hogy a *Pais* előtt annyira világos *ér* szó nem jutott eszébe Medeséren senkinek. Nem pedig alkalmasint azért, mert az *ér* ilyen értelemben (t. i. víz + ér) ritka madár Erdélyben, magában is, öszszetételekben is. Ezt a kis *szógeográfiát* egy helynév-magyarázó nyelvésznek tudnia kellene, vagy ha nem tudja, nézzen utána. *Jankó* Tordavidéki gazdag vízrajzi nevei között (*Földr. Közl. XXI*) pld. nem találjuk meg. Az *ér*-nek máshol van a hazája, vagy legalább „igazi“ hazája. Hogy hellyel-közzel itt is akadnak *erek* (l. pld. a Sepsiszentgyörgyi múzeum most megjelent *Emlékkönyvét* is) jól tudjuk, de a *pataka* és *vize* a leggyakoribb errefelé.

A község leírása aztán így folytatódik: „Rendes folyója a község közt (t. i. a községben magában) nincs, sok eső idején van *Gáborkert* pataka, *Kötő* és *Nyilas* patakai“. *Orbán B.* csupán a *Kötőpatakot* említi, de *Pais*-nak, aki csak patakot keres, ez is elég.

Ha aztán a nagyon bő határleírást átvesszük, a *több tucatnyi* dülönév közt sem találunk *Medest*, se vizet, se földet. Döntőnek persze ezt sem tekintjük. Van ugyan egy *Medve-gödör* nevű dülő, de ilyen sok van Erdélyben (Udvarhelyen is), tehát már ezért sem hihető, hogy a falunévvel kapcsolatba lehetne hozni. Van itt *Baladé patak*, *Kecskés árka* és *kútja* és *Balgaszó forduló*. Ezek alkalmasint *sz. nevek*. Azt mondja azután az írás, hogy a legmagasabb tetőt *Medesér* hegynék hívják, s ettől kapta volna nevét a község. Nem lehetetlen, mert a faluk sokszor régi hagyományokat őriznek.

Ehhez a következőket fűzzük: A régiségben több domb kapaso-

¹³ *Drágszél* így tevődik össze: *Drág* + *szél*. *Drág*, *sz.* név (*Karácsonyi i. m. II. stb.*, *Drágszél* adatai: *Csánki III. 325*), *szél* pedig valami földdarab széle, vége stb., ez esetben a *Drág* (földje) széle (l. *Csánki i. h.* és *Okl. Sz.*). Éppenúgy elképzelhető tehát *Drág* + *mégy*, de persze *Drág* + *megye* is.

latos a sér szóval. A temetők, a néphiedelem követeléséből lehetőleg akkor is emeltebb helyen vannak, ha a falu laposban fekszik.

Régi adatok: monticulus *Aprósír, Sérhalom* és *Aszalsír*, de van *Pogánsér, Leánsér, Salamonsére, Buensére, Sáránsére* is (Győr, Csánki, a többi: *Okl. Sz.*).¹⁴

Mai adatok: Sérek (Borsod m. *Nyr.* 5. 400), *Ósérhalma* (Heves, *M. Ny.* XXIV. 363), *Sírhegy* (Csanádban puszta), *Sérhegy* (Szilágy, Ad, *Pesty*), *Sérhegy* (Kenese, *Jankó:* „Balaton“) *Sírmány domb* (Pily, *Ért.* 1909. 151) stb. (l. még *F. és E.* 1924. 120).

Nem lehet-e egyszóval az említett *Mede* családnév figyelembe vételével a mi nevünket is így felfogni: *Med + sér*, v. *Mede + sér*. (Ebben még a *Medősér* se nagyon zavarna.) Ez persze csupán gondolat, de a nyelvésznek, mielőtt a *medes*-től megbüvölve ítéletet mondana e helynévről, le kell számolnia vele.

Itt említjük meg a *Medesértől* nem messze fekvő *Kismed*-et (Küsmöd), melyről amazzal egyforma oláh elnevezése után is, azt gondoljuk, hogy ugyanaz a szó van benne. A hegyben eredő *Küsmöd vize* folyik át rajta, de ez jobbacska patak és egyáltalán nem akar kiszáradni, ha esetleg időnként kevés is lehet a víz benne. Röviden, ezeket a tárgyi adatokat a *meddő* elmélet javára bajosan lehet megfejni.

Medves. Ilyen alakot egyet, esetleg kettőt hoz fel *Pais* a régiségből, a szatmári *Kölcse* mellől (mert lehet, hogy a két adat azonos — mondja).

Mi segítségére jövünk néhány *mai* adattal főképpen az Alföldre eső, magyar lakosú Szatmárból, *Pesty i. m.*-ből.

Medvés sorja ma is van Kölcsen (u. o. *Gebesor, Nyr.* 26, 287), de van *Medve tanya* is, amiből az következik, hogy a nógrádi *Medve puszta* se „hibás közlés“, mint nyelvészokoskodással hinnénk. (V. ö. ehhez *Kender medve* és *Kenderes medve*, Győr, *Héderváry Okl. tár.*)¹⁵ *Medvés*, hajdan erdő és *Medvés mocsár* van Apán, ugyanaz *Penyigén* (*Nyr.* 26. 286), *Medvés* erdőrészt Csegölyön, *Medves patak* Homoródon, *Medvés gorond* Hodászton, *Medvesi patak* K. Homoródon, *Medve fertő* Kőszegremetén, *Medvés lapos* Nábrádon, *Medveseg*, erdő *Botpaládon*, *Medvés dülő*, *Medvéshát* és *Medvésben* Udvarin, *Medvés* Vitkán *Medveszeg* Rozsályon, *Medvés tanya* Batizvasvári mellett és *Medvés laposa* Szárazberek m. (14. XXVIII. térkép).

¹⁴ Az *Aszalsér* azt jelenti, hogy a sír, v. sírok az *Aszal*-on vannak. *Aszal* pedig a m. *Aszaló*-hely, ahol fát szoktak „aszalni“, szárazítani (*Tagányi: Erd. okl. tár.* V. 6. pld. *Aszalóvölgy* Székesfehérváron (*Nyr.* 39, 333). Innen a sok *Aszalvány* pld. a nyomban említendő Küsmödről is (*Pesty* és *Aszó hegy* pld. Marosszékből (*Nyr.* 28, 382) és az innen lefutó *Asszupataka*, vagyis nem minden *aszú = száraz*!, aztán *Aszas*, *Aszus*, *Aszufahát* és *Aszuhátpatak*, *Száraz* (erdő) *hát*, sőt *Száraz balkánhát* (*Okl. Sz.* „hát“, *balkán = vízállás*, l. *Kak* és *Balkány* cikkeimet *F. és E.* 1930.)

¹⁵ *Hanusz* is említ egy *Medveku*-at Nógrádból (*Földr. Közl.* XXII. 3), de forrását nem nevezi meg. A lentebb említendő *Meáves* hegységi *Meáves*-ektől távol, Hont déli részén is van egy „bucsjáró *Medveku*“, *Tesmag* és *Kelenye* között.

A helynevek bemondói a *medvés*, *medves* értelmét nem tudják, s rendszeren medvéket keresnek bennük, holott mint mondtunk, alföldi lápos-vizes helyekről, mocsaras erdőkről, nedves rétekről van szó. Szándékosan hoztunk fel ennyi szatmári adatot, mert itt is rá akarunk mutatni arra, hogy éppen ezen a területen maradt fenn négy, esetleg öt régi vízrajzi köznevünk, t. i. *szomoga*, *erge*, *palé*, *balkány* és talán *kak*, a három utóbbi falunevekben is, de a *meddő*, *mét*, *mégy* nem. Kiss Lajos i. t. barátom, a nyiregyházi múzeum fáradhatlan igazgatója, aki az ottani Rétköz-ből több ezer dülőnevet gyűjtött össze, ezzel a szóval nem találkozott. Tudakozódtam másfelé is, de eddig eredménytelenül. Ebbe a körbe tartozik a szláv eredetű *kálista* = pocsolya szavunk is, mely 700 év óta élő közszó nyelvünkben, nem is szólva sok más társáról. A *kálistá*-ról Kovács Index-ében ezt olvassuk: *fossatum aquosum, aliquando autem siccum* (vagyis „meddő“!).

Még néhány adat: *Medves* vízállás van Jászkiséren, *Medvés folyás* Debrecen határában (*Nyr.* 37, 378), *Medves fok* Békésben (*F. és E.* 1924, 19, 48), *Medes puszta* Poklosteleken (Bihar), *Medves-Aranyág*, Arad (Csánki), *Medvés szél*, régen erdő, Désházán és *Medvés oldal* Kisillén (mindkettő Szilágy m., *Pesty i. m.*), *Medvéstorki patak* Szucsákon (Kolozs m., l. ehhez *Medves pataka* u.-ott 1504: Csánki), *Medvés kút* (Magyarvalkó), *Medvehegy* (Kiskapus) stb. és a nógrádi *Medves hegy* körüli adatok: *Medves fő*, *Medves ág* (*M. Ny.* XXIV, 362, XXV, 71), *Medvés völgy*, erdő (*Nyr.* 41. 436) és a *Medves puszták*, Somoskőn.

A kölcei *Medve* alapján ide kell számítanunk a taksonyi (Pest) *Medve mocsarat* (*Pesty*), talán a két győri *Medve* falut, a pusztavacsi *Medveállás*-t, (vízállás) a bihardíószegi *Medvehegy*-et, a nyitrai *Medvemajor* pusztát (patakocska mellett Nyitra közelében) stb.

Amint látjuk, ezek a helyek is többé-kevésbé „vizesek“, s aligha tehető fel, hogy azért kapták ezt a nevet, mert kiszáradtak, vagy időszakonként elapadtak.

Hogy erre a gondolatra *Pais* minduntalan, talán akaratlanul is visszatér, mi sem mutatja jobban, mint a kölcei *Nagzegh* (1470) és *Lapusrakathia* (1345). Az előbbit, ?-el ugyan, *Nagyszék*-nek, tehát valami kiszáradt földdarabnak gondolja (*M. Ny. i. h.* 353). Tudjuk azonban, hogy a régiségben a *szék* és *szeg* mindig külön van tartva, s azt hisszük itt is *szeg* és nem *szék* van. *Nagyszeg* falu a szomszédos Szilágyban van, egy *Kecskeszeg*-et meg éppen Kölce mai helynevei között találunk. (Lásd ehhez *Kölcese D.* hozzászólását, hogy itt „*Szék*“ nincs. *M. Ny.* XXVI, 239).

Az is bizonyos továbbá, hogy nem minden *Szék*-ben kereshetünk *szék*-et, még ha patak is az (l. pld. a székelyföldi *Székpatkokat* és *Székaszó*-kat pld. *Orbán B. II.* 86). A vasmegyei *Medus* „meddő“ támogatására felhozott *Zec* (mely alkalmasint a *Strem* jobboldali mellékveze, l. *Mellich*: „Honfogl. Magy.“ 424 és nem az, amit *Erdélyi*

gondol *PRT: k.*, l. még *Ung. Ib.-Berlin IX, 233*), tárgyilag aligha *szék*. Itt említjük meg, hogy az u.-akkor szereplő és ma is szubalpi jellegű erdők közt, bőesőjű vidéken, vízátnebcsató talajon folyó *Medus*-ról is bajos innen az íróasztal mellől „tárgyilag“ azt mondani, hogy *meddő*. Ha a későbbi oklevélátírásban u.-ott említett *Ragalch* erdő (és patak), talán a. m. „írtás“ is, bizonyára több fenyőerdő volt akkor e vidéken, mint ma, ami viszont az állandó vízfolyást jobban biztosítja, mint a kopárság. *Gosztony* másik neve *Kövesszarv* volt (v. ö. *Jász + fövény + szarv*). Lehet, hogy e nevet a *Ragalch* patak hordta kavicszátontól kapta, ami viszont kapcsolatban lehet az írtással. Másfelől tudjuk a sebesvizű Rába is hoz kavicsot, s innen vannak az itteni *Hótrábák* (Holtrába-kengyelek).

Ez a sok, tudós képű beszédünk azonban, amit csupán példának iktattunk ide, részben a magunk mestersége és előbbi kifejtéseink ellen, mind nem „valószínűsíti“ azt, hogy nem lehet e környéken valami *Száraz patakocska*. Idézzük is egy régi oklevelünket 1213-ból, melyben egy *rivulus siccus* említettik itt. (*Wenzel VI. 359*). Hol nincs egy ilyen patakágaecska? De másfelől azt kell mondanunk, hogy ilyen mellé nem építenek falut. Sokat törtem pld. *Keveaszón* a fejemet. Ismerem is egész környékét, de megvallom, nem tudom egész határozottan, miért kapta e nevet. Hogy *Keve* sz. név, annyi bizonyos. Legvalószínűbb, hogy *Keve völgye*. Feltűnően sok itt, a megye sík vidékén az *aszó*.

Szerintünk fontosabb az, hogy a *med*-ből, *medü*-ből levezetett *Medus* névalak már ilyen korán felmerült itt (ha az oklevél a XIII. sz. elejéről való is) s vele egyidejűleg *méd*, *medek* és *meddő* alak is élt. (De erről alább).

A *Lápos* is aligha *Láp + os* (aminek még ilyen képzésben, t. i. *Láposrakottya* sincs semmi értelme, legfeljebb *Lapos rakottya* lehetne), hanem inkább a *lopuh*, *lapu* növényvel kapcsolatos (pld. *Lapuhus* halastó, *Okl. Sz.* „homok“ alatt, *Lappohos*, *Lapuhos* tó és patak, *Lapios*, *Lapus*, *Lapis* stb. alakok sok felé. Oláh társai a *Bruszturák F. és E. 1925. 59*).

Ugyanez a motívum lehet az indítéka a bátai *Megehulló* tó (1395-ben) magyarázatának is, amikor, csakhogy az általam képviselt *megye* kifüstöltessék belőle, hajlandó azt *Pais mögééső*, v. *hátrafolyó* víznek (*vizesés?*, így) magyarázni. Én ilyenképpen gondolnám: *mege* = megye, határ, vég, szél stb., *hulló* = omló, omosó (Békésen *zuvatag F. és E. 1924. 21*. Egy *Imsós* puszta éppen Paks—Ordas között van, *M. Ny. VIII. 466* és *F. és E. 1925, 124*. V. ö. még ehhez a Kopács alatt a Dunába ömlő *Hulló* patakot): V. ö. talán: *Megyeér*, *Megyeág* (*Okl. Sz.*), *Megyeliz* (*Ortvay*), *Megyeválasz*, *Megyelikatja* (*Nyr. 39, 41, 25, 380*) stb., *Végág*, *Végsár*, *Határpatak* stb.

A „métélyek“ kapcsolatára (*M. Ny. i. h. 352*) itt csak ennyit: Veszedelmes fű terem egy tó szélén, úgyhogy a jószág *métélyt* kap tőle (*l. Nyt. Sz.*), olvassuk Füzesgyarmat, (Hont m.) leírásában *Pesty i. m.*

ban. Innen a *Mételestő*, *Mételpást* (többfelé). Talán idevonhatók *Mérgesér*, *Mérgesrét*, *Mérges* dülőneveink is. (L. F. és E. 1930: „Kak és Balkány“).

A *med*, *medü* szó értelmezésében gondolhatunk a nedv (nedü) szavunkra is, hiszen az $n < m$, $m < n$ hangváltozás nem szokatlan jelenség nyelvünkben. Nem az éppen helynevekben gyakori szóvégi $m < n$ -re gondolok (*Komárom*, *Bágyom*, *Bajom* stb.), amelyekben alaktani hangközi helyzet asszimilálhatta az eredeti m hangot (*Komáromba* stb.), hanem elsősorban a szókezdő $m : n$ ($n : m$) megfelelésekre, mint amilyen *nevet*, régen *mevet* szavunk, v. $me = ne$ (*Nyr.* 5. 424), *Bajnok*, ma *Bajmok*, *Inár* és *Imár* falu (*Csánki*), a bükkői *Imókő*, alkalmasint *Ünőkő* (*Ifj. és Élet V.* 252), *Farnos*, ma *Farmos* (Borsod), *Gyertyános* és *Gyertyámos*, a somogyi *Nikla* helységnevét, melyet *Miklá*-nak is ejtenek, a *mátra: nádra*, a *meszpilya : naspolya*, a *nadragulya : madraguna* (*Tsz.*) a *Nednek* folyóvíznév (Gömör m., *Kovács: Index*, 1245) és *Mednek* helynevünk, a nagykátai *Megyeshalmi dülő*, amelyet *Negyeshalmi*-nak is mondanak (*Pesty: i. m.*), különösen pedig a minket most érdeklő *nedves* szónak palóc *medves* alakja (*Tsz.*). Kétségtől e szóval egygyökerű az a szó, amely a *medvét fog a gabona* (= az ágyáson megázik, átnedvesedik) szólásban ismeretes (Palócság; Alföld, *Tsz.; Ethn.-Ért.* 1928, 34 és 1929, 36, v. ö. *Nyr.* 41, 244), s amelyben a *medvét*, a *medvet* alak helyett csak a népetimológia tette bele. A heves—borsodi tájon gyakori, térszíni formát jelentő *lápa* szóval összetéve van *nedvenyes* szavunk is.¹⁶ Erről a tájékról *Pesty* közöl egy *Nedvenyes lápa*-t („Magyarország helynevei“, előtagját v. ö. verhenyes, verhenyes). Ismerünk Hevesből *Medvés lápa*-t is (*M. Ny.* XXIV, 361), amely az alább említett népetimológia példájára **Medves lápa*-nak (= nedves lápa) is volna magyarázható (Szomszédjában van is *Medves fő*. Az is feltűnhet, hogy a somoskői két *Medves puszta* mellett *Lágyas puszta* is, azaz nedves, vizenyős talajon fekvő puszta is van. Szerintünk színönim név. A *Nedvenyes lápa* szinonimája különben a *Sáros lápa*, *Fodor i. m.* 13. A sár pedig *vizet* jelent itt is, l. u. o. 11. lap).

Utólag látom, hogy a *ned*, *nedv* föltehető **med* (**medv*, **medü*) alakjára már a *Czuczor—Fogarasi-Szótár* is gondolt, azzal a hozzáadással, hogy a *Med*, *Medves*, *Medes*, *Medesér* helynevek ma is élnek. *Ezt Pais nem említi, vagy elkerülte figyelmét.*¹⁷ Ahogyan *Czuczor—*

¹⁶ Hogy a *lápa* vizenyős fenekű *völgyet* jelent e vidéken, arra l.: *Fodor F.* „Egy palócfalu életrajza“, Bpest, 1930, 13.

¹⁷ V. ö. talán ehhez, hogy a *M. Ny.* XXV. 382 stb. lapján közölt tolcsvai dülőnévjegyzékhez, sem került oda a kutatónak szóló figyelmeztetés, hogy Tolcsva dülőneveit már 57 évvel ezelőtt közreadta a *Nyr.* 2, 238. *Czuczorék* szótárával, mely úgy látszik csak akkor van kéznél, ha valósággal az én fejemhez kell vágni (32), határozottan pechje van *Pais*-nak. Ha rosszmájú ember volnék és nem ügyelnék arra, hogy vitatkozásunk lehetőleg közép európai modorban folyjon le, ne pedig a „bensült vörös kalap“ hangján, ezt a pontot igen alkalmasan ki tudnám használni. Fogyatkozásával együtt tisztelvénnel benne a tudóst, nem teszem meg. (A szótárban elolvastam a *nedv* és *nád* címszókat is!).

Fogarasi a Med, Medves stb. alakokat a *nedv* (nedü)-vel hozza kapcsolatba, azonképpen *Pesty a Nedvenyes lápa* előtagját „nedves“-nek értelmezi. E hivatkozások ugyan korántsem mennek tudományos bizonyíték számba, de idézzük annak igazolására, hogy ilyen megoldásra előttünk más is gondolt.¹⁸

Nem egészen a miénk tehát az a magyarázó kísérlet, amely alig valószínűtlenebb, mint a *Paisé*, azonban jelentésileg homlokegyenest ellenkezője az övének. Mert *Pais* szerint *medü* = *száraz*, szerintünk pedig = *nedves*. Ha akarom *vemhes*, ha akarom *meddő*. Ha *Pais* ilyen ellenmondó konklúziók lehetőségére gondolt, mikor „időszzerűtlenséget“ emleget, ebben igazat adhatunk neki. Úgy lehet, hogy egyes szavaink megmagyarázásának ideje csakugyan nem érkezett még el.

*

Aki e hosszú észrevétel-halmazt elolvassa, megállapíthatja belőle, hogy sem a magam igazát nem akarom vele újolag megtámogatni, sem *Pais*-ét megcáfolni. Nem is foglalom össze pontokba, s nem is vonok le belőlük következtetéseket.

Céлом elsősorban figyelmeztetés volt. Arra óhajtottam rámutatni, hogy a „tárgyi“ helynévmagyarázatok (természetesen nemcsak az itt felvonultattak) sokkal kényesebbek, mint tudós szerzőnk gondolja, sőt sok esetben több oldalról való meglátolást kívánnak, mint a „személyi“ helynevek. Az előbbieket bizonyító módszere, részben tárgyuknál fogva, az utóbbiakéhoz képest, még nagyon is fogyatékos. Amott bravúros eredményekre hivatkozhatnak tudósaink.

Lépten-nyomon tapasztalhatjuk azt is, — s erről értékezést lehetne írni, — hogy a „tárgyi“ dolgok, ez esetben helyrajzi nevek és műszavak értelmezésében, jelentésük tartalmának és eltolódásaiknak *korszakok* és *országrészek* szerint való lehető megállapításában stb., röviden a magyar helynévadás idevonatkozó lélektani oldalának megközelítésében, mennyire hátra vagyunk. Amíg ezekkel tisztában nem leszünk, s egy-egy névcsoport teljes, országos anyagát, a régít, csakúgy, mint a mait, kezünkben nem tudjuk, ilyen természetű próbálgatásaink sokszor csakugyan „gyenge lábon“, v. „semmilyen lábon“ állanak. Erre a magyar feladatra kellene — szerintem — egy „fiatal“ nyelvtudóst sorompóba állítani s ezért kellene annak a *mai* helynevekkel is foglalkoznia, s egy „kevéske etno-geográfiát is“ megtanulnia. Mert hogy ezekhez a „tárgyi“ tényekhez, nemcsak a jelen, hanem az elmúlt világ anyagi műveltségének (mondjuk röviden életmód-gazdálkodásának) minél mélyebb ismerete is szükséges, azt csak az nem látja, aki azt hiszi, hogy „műveltségi szavakat“, mint

¹⁸ A más összetételű, de jelentésbelileg idevonható példák közül felhozzuk a következőket: *vizesknvrus* (*Ortvay*), *Nagykadarch* alio nom. *Vyzeskadarch*, *Wyzesazow*, *Wyzesomorou* (*Okl. Sz.*) *Viz völgy* (*M. Ny. XXV, 154*, Heves), *Vizeshegy* (*u. o. XXIV, 363*, Heves), *Vizesgyán*, *Vizespatony* (*Lipszky*) stb. Még *Vizellen hegy* is van a Tarna forrásvidékén. Fentebb említettük, hogy talajra vonatkoztatva a *nedves*-nek, *nedveses*-nek) a *lágý* és *lágýas* felel meg.

a minők részben ezek is, „légüres térben“ lehet, bármilyen kifinomodott eljárásokkal vegyelemezni. Ez nem egészen *Pais*-nak, hanem részben a közfelfogásnak szól.

Azt hiszem, hogy sem *Kecskemét*-ről, sem a *Pais* által idevont, *egynek gondolt* társairól (szerintem helytelenül) még nem mondták ki az utolsó szót, különösen, amíg egy *med*, *mét*, kiszáradt vízfenék jelentésű, élő közszót, amit én is sikertelenül kerestem és kerestettem, fel nem tudunk mutatni.

Részemről azonban, ezen a helyen, ezekkel a megengedett „megjegyzések“-kel, kimondom a magamét. De egyet még — nem szívesen ugyan — hozzáteszek *Pais Dezsőnek*: A ló hátáról tessék leszállani!

Bátky Zsigmond.¹⁹

TAKARODÓ.

PAIS:

„Gondolhatunk arra, hogy a *Bakér* — *Kecskemed* nevek hasonlósága hajdani tárgyi összefüggésből származik, amennyiben egy a dumamelléki mocsáron keresztülmenő folyásnak vagy Duna-ágnak lehetett a *Bakér*, az északi, a *Kecskemed* a déli része. Ez a folyás vagy meder olyanféle vízrajzi alakulat lehetett, mint a Lipszkynél jelzett „*Alveus Kigyós*“, amely hosszan húzódik észak-déli irányban a mocsaraikban.“

(Népünk és Nyelvünk II, 38.)

Alki szavaimat a fenti idézetből kitetsző módon „érti“ vagy „értelmezi“, aki — hogy még egy hasonló természetű műveletre rámutassak — csak úgy kapásból odaképzeli nekem, hogy a *Kecskemed* formát egy előző *Kecske* + *ér* + *med* alakulatból származtatom, azzal én nem tudok és nem akarok vitatkozni.

„Felhasználhatnám ezt az alkalmat arra is, hogy rámutassak, milyen pontosan nézett utána ebben az esetben [a somogy megyei *Megh*: *Mac*s esetében!] *Pais* az azonosításnak, de nem teszem“ — írja *BÁTKY*. Mindenesetre kényelmes és — ami fő — hatásos ilyen feltételes módokkal és elnémulásokkal sejtetni azt, hogy mi mindent tudna ő rólam elmondani, csak . . . csak . . . 'ne tisztelné bennem a tudóst'. Én bizony jobban örültem volna és örülnék a jövőben is, ha *BÁTKY* a nálam kifogásolt keleteurópai nyíltsággal és pontossággal mutatná ki hibáimat és fogyatkozásaimat, nem pedig a „közéurópai“ diplomácia 'kiméletes' stílusát alkalmazná velem szemben.

¹⁹ A vita anyagához tartoznak még a következő cikkek: *Pais* „Kecskemét Székesfehérváron“ (*M. Ny. XXVII*), *Bátky*: „A székesfehérvári Kecskeméthez“ (u. o.), *Bátky*: „Kecskemét Győr megyében“ (*F. és E. 1930*).